

# LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS

SURT LOS DIAS 1 Y 15 DE CADA MES.

| Preus de Suscripció.              | Redacció y Administració             | Reclams.                              |
|-----------------------------------|--------------------------------------|---------------------------------------|
| Tres mesos. . . . . 6 Rals.       |                                      | Los suscriptors, per ratlla. . 1½ Ral |
| Al estranger, tres mesos. . . 9 » |                                      | Los no suscriptors, per id. . 1 »     |
| Ultramar, tres mesos. . . . 12 »  | Carrer de Ripoll, n.º 22, segon pis. | Passant de 10 ratllas á preus conven- |
| Un número sol. . . . . 1 »        |                                      | cionals.                              |

## SUMARI.

Sant Jordi: per F. Maspons y Labrés.—Una escriptura curiosa per sa data: per Pere Alsius.—La segada (Poesia): per Francisco P. Franquesa.—Fem milloras: per Francisco Manel Pau.—Sonet (Poesia): per Pau Bertran y Bros.—Documents inédits sobre lo monastir de St. Llorens del Mont en lo Bisbat de Girona (Acobament): per Andreu Balaguer.—L'Arquitectura en nostre segle: per I. Reventós.—Document sobre 'l' rescat de Cervantes.—Novas.—Reclams.

## SANT JORDI.

Catalunya, la terra de la fe y de la hidalguia, era natural qu'escullís per patró á un Sant com á Sant Jordi, prototipo de la caballeresitat y en qui vá representada una de las millors alegorias del triunfo de la religió cristiana.

Era la filla del rey, gentil y bella, qui devia esser esposada aquell dia á la voracitat de una horrible fera. Lo dragó d' alas d'aucellás y de serpent la qua, ab mes de cent dits en cada pota, s'anava ja á tirar damunt la noya, quan sens saber com y per soptada manera se li apareix Sant Jordi, colcant en cavall blanch, qui corra en ajuda de la donzella, enrastella la llansa y de cop y volta la enforna per entre mitg de la forta escata. Bé podia esser horrible y monstruosa la fera, bé podia, com lo mal, tenir estremordida tota la terra, Sant Jordi, ab la creu en sa vesta, la vens y subjuga, fa treure lo cinturó de la noya, hilla ab ell lo coll de la fera y se la enmena fins á lo palau del rey, lliurant tota aquella terra de la maldat que tan temps hi surava. Lo rey ne quedá agraht en estrem y maná construir en lo lloch ahont era la fera una esglesia en honor de la Verge Maria y del gloriós Sant Jordi, al pen del altar de la qual hi rajá una font d'aygua clara, com si diguessim de vera doctrina, qu'era sanitosa pera tot mal y dolencia (1).

Si be fins lo segle x no l'escullí per patró nostra comtal casa, ja de antich es la devoció que se li tenia, no sols en nostra terra, sino en l'Aragó y altres. Així trobem qu'en lositi d'Huesca y batalla d'Alcoras qu'ais 25 de Novembre de 1096 va donarse, per lo ausili de

Sant Jordi l'exersit cristiá va guanyarne. Eran los moros tants y tant ben disposos que lo comte Garcia, qui comandava part de la host cristiana, enviá á dir á D. Pere qu'alsés lo siti, pues sino no era posible que cristiá escapés ab vida; aquest no obstant hagué coratjós ánimo y embestí als moros, essent molt renyida la lluyta, quan en mitg d'ella, colcant per l'aire, tot ple de resplandenta gloria s'aparagué Sant Jordi qui doná als moros completa batuda. Mes de trenta mil ne quedaren estesos en terra y entre ells quatre capdills ó reys, per manera qu'al matísegüent si be los cristians eran tots en lo seu puesto esperant altre volta la batalla, n'hagueren los infaels tanta temensa qu'essent mes y tot, no gosaren arriscarshi y se'n anaren á plorar á la sua terra. En memoria de fet tan glorios y tan celestial ajuda, maná lo dit don Pere, edificar en aquell mateix siti una capella en honor del gloriós Sant patró de la caballeria cristiana, aixís com prengué per armas la creu de Sant Jordi en camp de plata y en los quadros del escut quatre caps en memoria dels quatre dels reys moros (2).

Nostres comtes hagueren á dit Sant gran devoció y procuraren esténdrela á quants pogueren. En Ramon Berenguer IV en 1148, en contra de lo que diu Tomich que creu fou Ramon Berenguer III en 1115, per la conquesta de Mallorca, concedí la creu roja de Sant Jordi, escut ja de nostres comtes, als Genovesos per la ajuda que li donaren en la conquesta de Tortosa. Desde llavors s'aná estenent la devoció á nostre Sant y lo rey D. Pere II mogut dels especials y continuos favors qu'en sos regnes y conquestas habia rebut de Sant Jordi, deslliberá d'instituhir una Religió ú Orde militar en honra y gloria sua. Al efecte als 24 Setembre de 1201 feu donació á D. Joan d'Almenara, á Martí Vidal subdiaca y á sos successors en l'ordre, del desert d'Alfama, en lo bisbat de Tortosa á cinch lleguas de la ciutat, pera que hi erigissen allí un castell ó fortalesa qu'al ensemps que servis per alabar al Sant, fos també valla insuperable pera las host agarenas.

Fou elegit capitá en lo militar y prelat en lo Eclesiástich lo dit Almenara y 'l castell fou fet en una de las puntas ó calas que fa dins del mar la montanya del coll de Balaguer. Dit castell era de pedra, tot vol-

(1) La legenda de S. Jordi. Calendari Catalá de 1839.

(2) Zurita. Anales, lib. 1, cap. 31.

tat de muralla de 56 palms d'alsaria, y dintre tenia una torre quadrada dita d'homenatge vint palms mes alta que no pas dita muralla, en la que hi havia sempre guaytas vigilants; al voltant de la torra hi havia las habitacions, l'Iglesia gran y hermosa, y uns claustres molt alegres. La insgnia que los caballers duyanera la creu roja, perque ab dita creu s'aparagué moltes voltas Sant Jordi a ajudar als cristians y combatre als moros: la ordre que'ls mateixos professavan fou desde bon principi la de Sant Agustí, si be que no oficialment fins lo regnat de Pere IV, essent Papa Gregori XI.

Dit rey en 1373 organisa la dita Ordre militar ó *Confraria de Mossen Sent Jordi*, com se li deya, donantli espressas ordinacions que comensan així «A servei de Deu e de nostra Dona Santa Maria e en reverencia del benevirat Mossen Sent Jordi, ordena lo Senyor Rey, que empresa de nobles e de cavallers scrits sia feta en la forma e manera davall escrita, los quals sien nomenats los caballers de Sant Jordi.» Se troban en lo real arxiu de la Coronad'Aragó, y en lo de la generalitat de Catalunya en lo mateix arxiu, en lo qual hi han los llibres de la confraria: Bofarull en los *condes de Barcelona vindicados*, tomo I, pág. 179, transcriu integras ditas ordinacions. Dit autor creu qu' es la ordre de cavalleria que despres doná norma á totes las demes d'Espanya.

La vestidura dels caballers era mantell y vesta de drap blanch ab creu vermella á la part devantera. La cerimonia d'armar los caballers tingué lloch als 8 Setembre de dit any 1373 en la capella real del Palau de Barcelona, comensant per lo Mestre d'Alfama y despres tots los altres ab tota pompa y ab assistencia de prelats y princeps y molts altres caballers.

A 24 d'Abril de 1400 regnant D. Martí, per butlla del Papa donada en Avinyó, fou incorporada l'ordre de Sant Jordi á la de Montesa, existent encara avuy dia, los caballers de la qual degueren desde llavors usar, com encara usen, la creu roja sobre habit blanch, en lloch de la negre qu' usaven y la Ordre degué anomenarse Ordre de Nostra Senyora de Montesa y Sant Jordi d'Alfama. Apeser de dita incorporació quedaren los dos priorats que tenia l'Ordre de Sant Jordi, un en la Iglesia de Sant Jordi de la ciutat de Valencia fundada per lo rey D. Jaume I al conquistar dita ciutat y que despres de la Seo fou la primera qu' erigí y l'altre en lo mateix castell de Sant Jordi d'Alfama, que continuá regintse per Prior especial dependint del de la Ordre de Montesa prop d'uns cent anys, despres dels que quedá la fortalesa ó castell abandonada y tot lo mes guardada per lo Comú de Tortosa. En 1650 las galeras Espanyolas perque los Francesos no s'hi fortifiquessin la van destruir á canonadas astant completament abandonada desde llavors (1).

La Deputació general nostra si bé d'antich ja guardava la devoció á Sant Jordi, fins lo segle XIV no lo prengué especialment per patró, servantho encara

avuy dia, com que s'honra ab la creu roja de dit Sant Jordi. De llavors ve la festa que s'celebra cada any lo dia 23 d'Abril. La primera menció que s'fa de la celebració ab pompa de la dita festa es en lo dietari del any 1442, si be que consta que fins l'any 1456 no fou posada com á festa obligatoria. En dit any en la cort general que s'celebrava en la Seo de Barcelona fou feta nova constitució establint la dita festa, que s'feu saber ab veu de pública crida lo dia 17 d'Abril del propi any.

Al construirse l'hermós edifici de la Diputació general de Catalunya en la primera meytat del segle XV, s'hi feu una capella en los claustres ó galeria del mateix, ahont honrar lo Sant patró d'aquella; capella que fou engrandida y renovada l'any 1620, quedant reduhida la antigua al estrado de la actual. Lo frontis de la mateixa es una verdadera maravella del art de tant treballada y bonica; dintre s'hi guardan algunas reliquias del Sant en un ostensori d'esmail y plata, de pes vuyt centas onzas y s'troban entre altres preciositats una estàtua petita de Sant Jordi ab trajo guerrer del segle XV, altre de tres palms, dos urnas d'or, plata y pedreria, en una de las quals hi ha de bults la lluyta del Sant ab la fera y en l'altre una pintura de la verge de Montserrat, un riquíssim dossé que cobreix al altar, lo terno que fa joch ab lo mateix y un frontal ó drap, verdadera obra d'art, representant lo pas mes popular de la vida del Sant, qu'en lo dia de la festa sol esposarse al públich; te tres canas de llarch y una y mitja d'alt, y s'creu fet per Anton Sadurní (1). Es un treball perfet així en conjunt com en detalls digne d'esser admirat y de pararsi la atenció; se veu en fotografia á la cantonada del carré d'en Raurich d'eixa ciutat.

En dita capella se celebrava cada any la festa, qu'essent primaveral era plena d'alegria y s'donavan als concurrents rams, confits y barberins; llavors s'establí en eixa ciutat, la confraria dita també de Sant Jordi, de la que, de sos estatuts, costums y festes vaig donarne breus noticias en lo il·lustrat periódich «*Lo Gay Saber*» números IX, X y XI. En la vigilia de la festa hi havia solemnes vespres, al mateix dia la missa major y apres dinar lo torneig ó justa en la plassa del Born; tothom la celebrava y era festa bonica y agradosa com ho es avuy dia apeser de no esser res de lo que avans era.

Guardadors encara de la pietat y gloria de nostres avis lo dia de Sant Jordi, s'torna á omplir la casa de la Diputació y Audiencia de flors y especialment rosas, y si be que no guarnida com avans ab gallardets y banderas, y no s'hi venhen los richs trajos antichs, d'altra época, ab lo esperit caballerós de la mateixa, lo poble la ompla, va á visitar la capella del Sant, las salas de la Audiencia qu'aquell dia fa festa, recorra tots los sitis, admira las preciositats d'un punt y altre y tornant á revivre la joya, la fa festa d'amor y cortesia.

F. MASPONS Y LABRÓS.

(1) Balaguer. Historia de Catalunya, tomo II, pág. 290. Apéndice á las memorias históricas de Capmany.

(1) J. Puiggari. Breve noticia de la Audiencia, su capilla y preciosidades que encierra.

## UNA ESCRIPTURA CURIOSA PER SA DATA.

Entre 'ls preciosos documents que recondits se conservan en l' arxiu municipal de la vila de Banyolas n' hi ha un per demés curiós, no tant pe 'l fet que en ell se memora, com pel especial modo de portar la data.

Es la Escripura en qüestió una còpia de l' acta de la elecció dels Jurats y Concellers que durant l' any havian de regir la administració comunal de la vila, elecció feta per la universitat dels homens de la matexa, degudament ajustats pel pregoner del Abat y congregats en la sala capitular del monastir, lloch que l' us havia convertit en verdadera casa consistorial de la vila de Banyolas.

Diu axís lo aludit document:

Hoc est traslatum fideliter sumptum octavo idus Martii (8 de Mars) anno domini Millesimo CCC. tricesimo secundo á quodam instrumento cujus tenor talis est.

Noverint universi quod die dominica intitulata undecimo Kalendas Julii (21 de Juny) anno domini millesimo CCC. tricesimo secundo, cum universitas ville Balneolarum voce preconia cum anaphilo ut moris est, de mandato domini abbatis Balneolarum esset in capitulo monasterii Balneolarum, more solito, congregata, de comuni concordia et consensu dicte universitatis, fuerunt ibidem creati et electi in presencia dicti domini abbatis in Juratos universitatis predictae; discretus Guillelmus de Rexacho jurisperitus, et Petrus Laurentij, et Bernardus de Falliata, et Petrus de Viridario parator ipsius ville. Qui jurati ibidem in posse dicti domini abbatis jurarunt per Deum et ejus sancta quatuor evangelia ab ipsis corporaliter tacta quod ipsi legaliter et sollicitè juxta discrecionem eorumdem tractabunt et procurabunt negocia comunia ville predictae, salvo jure monasterii Balneolarum in omnibus. Preterea fuerunt de comuni concordia et consensu dicte universitatis ibidem electi et creati in consiliarios dicte ville Bernardus Laurentij, Johannes de Plassa, Bernardus de Turribus, Jacobus Tortosa parator, Jacobus de Guimerá, Petrus de Mieriis, Petrus de Fonte textor, Francischus de Pavo, et Folquetus (sic) de Ravis tinctor, et Tortosa de Recho dicte ville. Qui consiliarii jurarunt per Deum et ejus sancta quatuor evangelia ab ipsis corporaliter tacta in posse dicti domini Abbatis quod bene et legaliter juxta eorum discrecionem consulent in negociis comunibus dicte ville, salvo jure. Monasterii predicti in omnibus. Quot fuit actum et per dictam universitatem concessum, ac per Juratos et Consiliarios predictos laudatum et juratum, die et anno predictis, presentibus testibus Guillelmo de Crispiano et Guillelmo Durandi clerico et Arnaldo de Podio filio Arnaldi de Podio de Figueriis. Sig<sup>m</sup>num Berengarii de Ruppe qui hoc scripsit. Ego Petrus Amici tenens locum Jacobi de Podio notarii publici auctoritate domini abbatis balneolensis qui ad predicta requisitus, una cum dictis testibus interfui, hec scribi feci et clausi.

Ego Jacobus Tresforti notarius publicus substitutus auctoritate regia á Bernardo de Toyano publico Gerunde notario, hoc traslatum fideliter sumptum ab originali suo et cum eodem comprobatum, scribi feci et clausi.

Ego Arnaldus de Vivariis judex ordinarius Gerunde, qui hoc traslatum cum suo originali fideliter comprobavi, auctoritatem meam judicalem interponens, subscribo: —

Com pot haver, donchs notat lo lector, aquesta acta fou closa y firmada pel notari de Banyolas lo dia 21 de Juny del any 1332, mentres que la copia que de ella 's tregué en Gerona (que es la que 's conserva en lo dit arxiu) porta la fetxa del dia 8 de Mars del matex any 1332. Admetrer estas duas datas tal com en la present escriptura figuran, no es possible, porque 'ns portarian al absurdo cas de tenir que donar tres mesos y dias mes de antiguitat al trasllat que al original de que fou tret; axís com tampoch es presumible pensar que incorregués en error lo notari de Gerona, puix que en tot cas sa falta era facil la corretgís lo Jutge ordinari de aquella ciutat al comprobar la exactitut de la copia.

Semblant contradicció desaparex facilment admettent que'l notari de Banyolas comptava 'ls anys (al menys en lo cas que 'ns ocupa) comensant pel dia primer de Janer, com ara 's acostuma, mentres que 'l de Gerona que estengué la copia se regia per 'l any de la Encarnació, seguint la práctica general de aquella época, any que no comensava fins lo dia 25 de Mars; de lo que resultava que 'ls dias intermedis entre 'l primer de Janer y 'l 25 de Mars, eran los primers del any pel notari de Banyolas quan pel de Gerona eran los últims del any anterior, ó en altres termes, est últim comptava encara 'l de 1332 quan aquell ja entrat havia en lo de 1333. Del diferent modo de calendar las escripturas un y altre notari prové lo, mes aparent que real, enredo que 'ns ocupa, puix que'l dia 8 de Mars del any 1332 que manifesta la nostra copia ó traslat corresponia ja al de 1333, segons lo compta del notari banyolí, resultant de axó que la copia fou treta uns nou mesos despres de haverse estés l' original.

Se pot desprender de aquí que en Banyolas se calendassen las escripturas seguint l' any de la Nativitat, avansantse de est modo á lo que en 1351 se maná, prohibint l' us del any de la Encarnació? Encara que tal sembla indicarho la escriptura que reproduhesch, no es lògich admetrer est supòsit, ans bé es de creurer que en Banyolas se seguia la costum establerta ja en Gerona, segons lo sabi Villanueva, de comptar l' any de la administració municipal desde 'l dia primer de Janer en devant, práctica que no imitaren los notaris al estendre las escripturas, puix que al acceptar l' any de la Nativitat, comensava lo computo en lo dia matex de Nadal ó siga vuyt dias avans del any civil ó de la administració municipal.

Banyolas 7 de Abril de 1872.

PERE ALSIUS.

## LA SEGADA.

Las planúrias vesteixen  
Son mantell groch;  
Cuberta n' es la terra  
De espigas d'or;  
Tindrém bona cullita  
Si Déu ho vol;  
Deixau córrer la dalla  
Del Segador.

Raigs d'ayguas cristallinas  
Brotan las fonts;  
Entre hermosos celatges  
Renaix lo sol;  
Bona anyada 's prepara,  
Bona per tots;  
Deixau córrer la dalla  
Del Segador.

D' órfans y de ninetas  
Fells munió  
Recorren la segada  
Cantant cançons;  
Tindrém, ab bona ajuda,  
Blat per tothom;  
Deixau córrer la dalla  
Del Segador.

Si de ton front, aymía,  
Cauhen las flors,  
Si 'ls gels del ivern matan  
A la tardor,  
Pá tingám, y ab sobransa  
Llenya pèl foch;  
Deixau córrer la dalla  
Del Segador.

Si vè la tremontana,  
Vent fret del nort,  
Deixant del tot glassada  
L' aygua dels gorchs,  
Deu la fam 'ns aparti  
Y 'ns dongui sort;  
Deixau córrer la dalla  
Del Segador.

Seca estarà la terra,  
Secas las fonts;  
De neu espessa capa  
Cobert lo bosch;  
La pau emperó sia  
En nostres cors;  
Deixau córrer la dalla  
Del Segador.

Jorns d'ivern se'ns preparan,  
Mòlt tristos jorns;  
Negre 'l cel, y la terra  
Sense verdor;

Mes la ditja de casa  
Ja val per tot;  
Deixau córrer la dalla  
Del Segador.

A voltas las campanas  
Tocan á morts;  
L' últim jorn de una vida  
Marca aquell toch;  
Quan los graners escuman  
no estant lo dol;  
Deixau córrer la dalla  
Del Segador.

Já se sap que dels homens  
Eixa es la sort;  
Acaban com acaba  
Tot lo del mon;  
Y si una dalla empunya  
També la mort,  
Deixau córrer la dalla  
Del Segador.

La humanitat cuberta  
Vá ab mantell d'or;  
Mès una dalla troba  
Qué ho sega tot;  
Y cau com las espigas  
En la tardó:  
Donchs que corren las dallas  
Dels Segadors.

F. DE P. FRANQUESA.

20 Desembre, 1871.

## FEM MILLORAS.

A poca estona de Móra de Ebro y voltada de las vellas aubateras qu'ab sas cristallinas ayguas l'riu besa, s'alsa la hermosa vila de \*\*\*. Aprofitant la benefactora ombreta qu' en la senia del Hereu 's troba, tots los jorns cap al tartó en los diumenges après la mitgdiada, hi tenen assentada las notabilitats de la vila: estas personas indispensables que no poden jamay manca en los poblets sia la que's vulla sa importancia y als qui tothom coneix per los qui manejan las cireras, com vulgarment se diu.

Se n'era una tarde del mes d'Agost, bella com totas las d'istiu, empero calorosa com no se n'hagués vist una altre: ni un alé d'ayre feya balancejá 'ls arbres. Tant sols en l'ombril de la senia del Hereu era hont trobarse podia un xich de fresca; y si esta no era molta, plé n'estaba d'aygua 'l pou alt pera refrescar las gòlas. D'estranyar no es, donchs, que tothom gosés atravessar los verts camps sobre 'ls quals lo sol llensaba á dolls sos raitgs d'or fús, si bé ningú deixaba de passá per entre 'ls fruiterals, los que si no daban fresca carregats estaban de xamosos fruits. Empero no era per fugi solsament de la calor per lo que aquella tarde los de sempre, feyan via vers la senia; jorns feya que projectant s'estaba una gran millora pera la vila y era cas de no manca

en cap assentada, ja que ré's feria sens lo consentiment de tots.

Lo que primé hi comparegué fou l'Antoni, l'apotecari, home mes donat á las novel·las qu' als llibres de ciencia y que més depressa llejia una carta de 13 planas de l'Angeleta qu' una recepta de sis mots.

No estigué molt temps sol, pus que fent caure los auberges d' un carregat arbre, ab sa mangala que ni per dormir deixaba, tot xano xano acostantse auaba 'l doctor. Lo doctor y l'apotecari en un poblet no poden separarse may: es lo segon metje quan no ho es l'apotecari: may poden disputá per mes que d'opinions opostas sian. ¡Ay del dia que l' un dignés de l' altre que féu doná una sangría á un tísich y ay del dia que l' altre fes sabé del primé que una vegada tragué las medicinas del pou! Nostre doctó era lo que s' en diu un home necessari. Bè es cert que ell no sabia qui era Galeno, empero podia donar rahó de qui era Espartero: no sabia curá un refredat, empero á ulls cluchs vos guanyaba un tuti; y en totas las qüestions segú tenian, que si no s' aprobaba lo qu' ell proposat havia, se passaba una setmana veyentl'hi més morros qu' ulls. Quan un pacient moria, arronsaba las espatllas: Deu pot mes que la ciencia, deya, empero si'n surtia prou se vantaba d' haverliho curat. Per altre part en la vila son molt poch considerats ab los metjes: si un malat s' en va, lo doctor es un ase; si l' malalt per dolent qu' estiga en surt: no ha fet lo metge, una novena que's va prometre á San Francesch. Aixís donchs, ja veyem com lo doctor no podia mancá pas á la assentada, com tampoch lo mestre que ab un mocadó estés al cap y fentse ayre ab lo barret, venia en companyia del Sr. Rafel, barceloní, que deixat havia la fresca de la ciutat per la caló de fora.

Lo mestre era lo tipo de la pobresa y de la resignació: alt mes que'ls altres homes y massa flach perque no's blinqués, ab sa levita color de pansa qu' apareixia fos feta per quan fos mes alt, continuament se planyia dels 12 messos que se li devian, empero son amor al Magisteri era massa gran perque maginés deixá sa carrera.

—Bonas tardes tinguin, digné l'apotecari, al veure se li reunian sos companys.

—Bonas, tots contestaren.

—¿Com estem de caló? preguntá l' metje.

—Massa per lo poch que's menja, contestá lo mestre. La caló fá fondre 'l greix y jo suho tant com poch ne poso.

Una rialla per part de tots rebé las darreras paraulas del mestre.

—Vosté sempre pensa en menjá, digné lo barceloní tot escurantse las dents y afluxantse una mica la cintura dels pantalons.

—No hi penso tant com l' hi sembla: fa tant de temps que dejuno, que fins me fá por lo haver perdut la costum de mastegá.

—Déu vos quart, digné una veu qu' exia de la boca del ferré, qui ab unas gotas de subó que baixantli del front no li paraban fins als peus, venia de arribá.

—Ola, Peret, contestaren á chor los qui ja prés havian en son lloch la senia.

—¿Qué tenim de nou? preguntá est, y sens esperá á que li responguesen, ja sabeu, continuá que'l batlle, lo secretari y lo Hereu están reunits á casa la Vila y van á portarnos qualcuna nova qu' ha de plaurens á tots?

—¿Qué poden dirnos, preguntá l' mestre, si jo crech havé donat ab lo que tots desitjem?

—Quin es son pensament? preguntá lo barceloní.

—Un de molt senzill: l' ajuntament ans de projectá cap millora deu atendre obligacions sagradas que contragué: fá dotze mesos que no cobro, y si bé no es tot culpa d' ell aixó, molt pot ferhi, perque al menys se m' en paguen qualcuns. Per altre part, crech que l' millor adelanto per la vila, fora, fomentá la instrucció, font a la qual es indispensable's begui pera formar homes. L' instrucció...

—Oy que fa son tanta caló? digné interrompint lo doctor?

—No m' en parlen, contestá l' ferrer, y á més á més escoltant lo que diu nostre bon mestre..... ¿De quant ensá haveu vist que la instrucció fos una necessitat per la vila? Qui vol aná á estudi que s' ho pagui: jo no tinch fills per portarhi, tant sols un de gran, pero aquell ja sap prou: es soldat, per lo tant no se perque haig depagá una cosa que no'm serveix.

—Oy tal, afegí l' doctor, ves quan més valdria apanyá lo camí que porta al riu, ja que tanta necessitat té la vila d' un passetg, y cosa que tant reclama la higiene.....

—Sí, vaya, aixó si que també es necessitat, interrompí lo ferrer, com si al riu no estessin acostumat's á anarhi los nostres matxos! Debeu volé ferliho com lo palmell de la mà, á fi de que'ls animals puguen anarhi sense ferraduras. ¿Y ab aixó esmersariau diners? ¿Quanta més necessitat tenim d' un rellotje, ja qu' es una vergonya qu' un no sápigá á la hora que's lleva? No es vritat senyó Rafel?

—Ja veig lo vostre objecte, respongué lo barceloní, vos creyeu qu' un rellotje es necessari, perque sa conservació fa serho d' un serrallé y com aquí no ni ha cap més que vos, veyeu ab esta necessitat un cárrech que sens dupte vos daria bons diners? No sigueu aixís, y si volem un bè per la vila, prescindiu del vostre benefici particular. Ves quin mancament tenim de rellotje? Quina necessitat tinch jo de sabé quina hora es per llevarme, si salto del llit quan estich cruixit d'estarmehi, tant si son las 8 com las 15? Amés, que bon rellotje tenim ab la Roca de mitjdia. Aquell si que may s' espatlla. Lo que deu fé la vila es procurá per un ferro-carril d' aquí á Reus: d' aquesta manera tot aquet bé de Deu qu' ab tanta poca conciencia deixeu fé malbé perque no coneixeu lo preu que té, iria á parar al mercat de Barcelona y en trauriau bons quartos. Sí, si volguessiu.....

—No soch del seu paré Sr. Rafel, digné l'apotecari: tothom sap los inconvenients que porta lo mancament d' un pont sobre l' Ebro: los que tenim certs negocis á l' altre platja sabem lo que'ns raca havé de romandre horas censerass esperant que'l barqué passi, rebent los petons del sol que per mes bon desitg ab que'ns los dongui, creman massa pera que nos sian grats, y lo mes pesat de tot es havé de torná en-

ra, si la hora es massa baixa; per lo tant, jo crech que lo primer que 's deu atendre es fé 'l pont.

—¿Qué diu, qué diu, lo apotecari? digué lo barquer que per etsar s' esqueya á passá un pont? ¿Per qué? Perque jo plegui 'ls remes que son mon sustent y 'l de ma familia? ¿Per qué deixi de pagar l' arrendament á l' ajuntament y est tinga tot aixó de menys? Si jo pogués..... si jo sapigués que han de valdrer mas paraulas, ben tost sabriau lo que 's deu fé ¡Un pont! No valdria mes que s'asequés l'aygua del reguerot, aixís los que vivim prop d'ell no passariam estas febradas que 'ns matan?

—¡Oh ríusen d'aquestas febradas, digué mitg rient lo doctor, mentres hi haija qui sábiga curarlas, poca por vos deuen dar. Mes, mireu: ja ve 'l batlle y l' Hereu, á veure que 'ns duen de nou?

—¿Qué porta senyor batlle? preguntá 'l barceloní.

—Gent de pau, contesta aquell. Sembla que la caló no fa por á ningú.

—Ola, Hereu, ¿qué tenim? preguntá lo doctor.

—Ja podeu veure: caló y mal de cap.

—Y aixó? Expliqueus.

—Jo os diré, respogué 'l batlle. Havem mirat despay com estaba de calaix lo Ajuntament y, ab franquessa, malgrat tots nostres bons desitjos no podem pensá, per are, en milloras.

Moltas exclamacions de disgut y d'atmiració per part dels qui escoltant estaban reben las paraulas del batlle.

—¡Y tanta necessitat que'n tenim! afegí est tot planyentse.

—Oy tal, sobre tot lo pont, home, lo pont, digué l' apotecari.

—Estich ab vos, contestá 'l doctor, empero un passeig á la vila, l'hi es tant necessari, com á un cos per viure lo menjá.

—Bé, d'aixó nos en podem passá, interrompí 'l mestre, si necessari l'hi es un passeig ¿quant mes la instrucció que.....

—Y del carril senyors, ¿qué 'n direm? preguntá 'l barceloní?

—¿Y del rellotje? digué 'l ferrer.

—Primé la salut que tot, digué 'l barquer, si s' hagués pogut secá l' aygua del reguerot que hi es desde la riada.....

—Com que cada una d' estas cosas, interrompí lo batlle, sols es bona pera qui la proposa, devades es que disputen sino atineu ab una cosa que sia bona per tots. Jo, havia pensat atenent á que lo Ajuntament no pot disposá de massa diners, se fés una cosa tant necessaria, com es fé uení ayguas per regá, lo qual podria cubrirse per una suscripció entre tots los vehins. Tots sabeu que 'ls istius que no plou, no menjem, per lo tant si 'ns poguessim fé vení las ayguas que 's perden en la montanya foradada, no hi hauria en lo mon terra mes rica que la nostra.

—Est es mon pensament, digué l' Hereu, tots los de la vila, qui poch, qui molt, tenen un terrós ó altre y convé que no se li perdi lo poch qu'hi sembra per lo que jo m' atraveixo á recomenar lo qu'ha proposat lo batlle.

—No puch está conforme ab tal proposta, digué 'l mestre; tots sabeu, que jo no tinch terrós ni terrosset.....

—¿Qué hi fá? interrompí l' Hereu, vosté no n' hade viure de la terra.

Aixís ho hauré de creurer, digué resignat lo mestre, fá tant temps que visch de lo que cau del cel.....

—Jo crech, esmentá 'l ferrer, qu' es un bon pensament lo del batlle: jo tinch cinch jornals, si d' acas lo fé 'l rellotje vindrá després.

—Si l' aygua m' arriba fins al camp pelat, digué 'l doctor ja es un bon pensament: ben mirat lo camí podria ferse més tart.

—No hi ha dupte que si necessari es lo pont; també ho son las ayguas, y sobre tot, pels quartans que tinch bora 'l riu. Tot pot ferse: après las ayguas lo pont, digué l' apotecari.

—Está molt del cas lo que diu lo batlle, afagí 'l barquer: tal vegada aixís se pujan oprofitá las ayguas del reguerot.

—Fassin lo que vulgan, digué per fi lo barceloní, jo estich ab lo mateix: empero ja que apar s' accepta lo pensament del senyor batlle, crech es molt del cas, se recautin los diners d' entre las casas mes ricas de la vila ja que ellas son las mes interessadas á que las ayguas vinguin pus tenen mes terras que regá.

—Oh, se dona per supost! digué el ferrer.

—Si, ja se sap, afajiren lo doctor y l' apotecari.

—Es clá, home, digué per fi 'l mestre ¿d' hont voleu que tregui una malla jo?....

—Apoch, apoch, interrompí 'l batlle: tots qui poch qui molt, esteu interessats en que las ayguas vingan, per lo tant just es que cadascú pagui per lo tros que tinga: lo rich, com á rich: lo pobre, com á pobre.

Un silenci bastant prolongat sucsehí á las sábias paraulas del batlle: est, creyent lo tal silenci, com aprobació á lo que dit havia, afagí: las cosas fétas de calent, en calent, son mes ben fetas. M' arribaré á cercá 'l secretari y comensarem la llista.

Un cop fou fora lo batlle, s'alsá lo doctor tot dient: ab, m' en vaig fins á la senia del Molí á veurer que fá la noya d' en Pau: tinch por d' havé fet tart: y aixó dit s' allunyá á passos de frare convidat.

—Sembla que 'l sol ja baixa, digué lo apotecari; m' arribaré fins á casa á veure si algú ha demanat. Que Déu vos guart.

—Espereus que vinch ab vos digué lo ferrer tot alstantse: y juntantse ab lo apotecari abdós deixaren la Senia.

—¿De qui son aquells atmetllers que tant carregats se veuen, digué l' Hereu, acostantse á uns que 's veyan al lluny del lluny: mes tost fou tant separat de la Senia, que desde esta no se l' oviraba pas.

—Si voleu vení cap al riu, digué lo barqué allunyantse: á mes veure.

Restaren sols lo barceloní y lo mestre: lo primer mirant com per darrera las montanyas apuntant un carminench mantell ab que s' embolicaba 'l sol, que confonentse ab la blavó del cel tenyint anaba de foscó la terra: lo mestre ab los brassos plegats tal volta maginaba lo modo de menjá.

Ben tost comparegueren lo batlle y lo secretari: es

s' assentà, tragué un tinté de banya que alguns plechs de paper y s' amani á apuntá lo que l' hi dictessin.

—Hont son los altres? preguntá maravellat lo batlle.

—Com qu' es diumenge tenen de vijilá molt llurs terras, contestá lo mestre, per có'm troben á mi que no tinch res.

—Bé digué 'l batlle, comensem la llista ¿quan posa vosté senyor Rafel?

—Jo? contestá 'l barceloní, res: jo no tinch terras, al menys fessin lo carril.....

—Y vos?

—¿Jo? digué 'l mestre ficantse molt depressa las mans á la butxaca, més trayentlas buidas: jo daré mes del que 'm toca: me deuen dotse mesos, donchs bé, que m' en paguin tant sols deu.

—Quant heu apuntat, secretari? preguntá 'l batlle.

—Res, encare.

—Donchs, tanqueu la llista.

FRANCISCO MANEL PAU.

9 Mars, 1872.

### SONET.

A MON APRECIAT GERMÀ JAUME.

Gentil, balandrejosa, enjogassada,  
Mentres esguarda 'l port, la nau ardida  
Rellisca sobre de la mar dormida  
Pél zèfir amoros afalagada.

Mes, ay! tantost, mesquina, es arribada  
A l' alta mar, que ronca, esferehida,  
Pel buf del nort ferestech assollida,  
Roman entre les ones anegada.

Axl, esguardantne 'l port de la infantesa,  
Afalagat pél zèfir d' ignocència,  
Tranquil, l' hom, d' exa vida lo mar solca;

Y en arribant, tantost, de juvenesa  
A l' alta mar irada, sens clemència,  
Lo crúel buf de les passions 'l volca.

PAU BERTRAN Y BROS.

## DOCUMENTS INÉDITS

SOBRE LO MONASTIR DE SANT LLORENS DEL MONT

EN LO BISBAT DE GIRONA.

(Acabament.)

(Manaments.)

(6=Primer.)

De part del molt alt Senyor Rey e per provisio feta per son magnífich vicicanceller fets manament an Gabriel yranço notari tenint les scriptures den Barthomeu Bosch notari quoddam de la Ciutat de Barcelona que per vuy tot lo dia porta e faça fé auttènticament e legitima de una procura o aprisia continuada en lo manualet que portava lo dit Barthomeu Bosch en la mànaga continent en effecte com Fra Jaume Coll Abat de San Lorenç del mont fahia al Abat de Sant Salvador de Brea. Lo qualandary de la qual procura es de trenta de mars del any Mil CCCCL.

XX(1)III e façes fer de la dita procura an Anthoni Bonet scriva del Senyor Rey e fas lo present manament á suplicacio del venerable Bisbe de arguelo.=  
Notari Bonet.

(7=Segon.)

De part del molt alt Senyor Rey e per provisio feta per son magnífich vicicanceller fets manament an Grabiell yranço notari de Barcelona que no obstant les raons per ell allegades a un altre manament á ell fet de la procura fermada per fra Coll abat de San Lorenç del mont al abat de Sant Saluador de Brea la qual procura es stada fermada en poder den Barthomeu Bosch notari de la dita Ciutat quoddam e del qual Barthomeu Bosch lo dit yranço te les scriptures e les quals raons son stades lestes e mirades per lo dit magnífich vicicanceller e la qual procura es stada feta, efermada per lo dit frare Coll per virtut de certs capitols per ell ab lo venerable bisbe de arguelo fermados sobre lo cambi de las abadias de Sent Miquel de Fluvia e de Sent Lorenç del mont que per vuy tot lo dia lo dit yranço do copia de la dita procura o prisia an Anthoni Bonet, notari, e forma de la questió que lo dit venerable bisbe e lo dit abat Coll menen lo qual manament se fa a suplicacio del venerable bisbe de arguelo.=Notari Bonet.»

Açó es, senyor director, lo que, com á apèndix de las «*novas inéditas*» publicadas en un dels passats nombres de LA RENAXENSA y degudas á la ploma del Sr. En Pere Alsius, l' hi tramet son affm. y coral amich.

ANDREU BALAGUER.

P. D. Tantost seca la tinta ab que foren escritas las antecedents ratllas havem rebut una atenta y molt erudita lletra que 'ns ha endressat desde Banyolas l' intel·ligent Sr. Alsius, autor del article que posá la ploma en nostras mans, de la qual ab sa benvolensa nos permeterém reproduhirne y anotarne un fragment ahont se remembran certs datos adjunts ab atinadas reflexions qu'aclaran y justifican qualque cosa respecte dels primers abats que 's coneixen de Sant Llorens de Sous, vivents en lo segle XI; diu aixís: «Com V. observará en lo index Marca (2) escrigué: «*Sacti Laurentii abbatia in cacumine montis supra Tarraçiam: ejus abbates Abbo, david, Tassio.*»—En quant al abat Davit no crech que ho fos de Sous ni de Tarrassa sino de Sant Llorens del bistat de Narbona, com diu la obra que m' ocupa (3); mes Tassio no m' en queda dupte de atribuirlo al nostre monastir de Sous ja qu' en l' apèndix CXCI plana 1027, figura com testimoni especialment nombrat en lo testament del

(1) En aquest lloch hi ha en l' original, lo nombre romá V esborrat, qual cosa mou lo dupte de si era l' any 1473 ó 78, aquell á que 's refereix en document.

(2) Se refereix á Petrus Marca en sa obra *Marca Hispanica sive Limes hispanicus, etc.*—Parisiis 1688 que publicá Esteve Baluzio.

(3) En la pág. 354 diu *Davidem Sancti Laurentii in diocesi Narbonensis* abat que deuria esser d' un dels dos monastirs que sots aqueixa invocació cita Mabillon *Annales ordinis Sancti Benedicti occidentalium monachorum, etc.*—Lutetiae.—Parisiorum.—1703 especialmente en lo tom IV, com existents en la diócesis de Narbona y ab los noms: *lahu ad Nigellam* vulgo de *Cabreressa* y l' altre de *Casulis et ad lacum Bagesii*.

comte En Bernard de Besalú que Marca redueix al any 1020 (4) essent curiós que entre las dexas de la testamentaria n' hi ha una pel monastir de Sant Llorens *qui est situs supra castro Beuda* (5). Lo mateix abat Tassio concorregué y va suscriure en ultim lloch las actas del concili de Gerona de 1068 (Villanueva t. 13, 261).—En exa última obra y en igual tomo s' hi troba en los apendix XXII y XXIII noticia del abat Abbo (Marca hisp. 960) (6) figurant dignament entre 'ls membres del Jurat, ó deposant com á testimoni en los judicats ó sentencias donadas á favor de la Sede de Gerona en los plets que tenia ab lo compte de Besalú sobre la posessió de las iglesias de Montagut, Beuda (Beinta) Argelager y Tortellá totas vehinas del monastir de Sous, per lo que no es de creurer que anassen á buscar l' abat de Sant Llorens de Tarrassa pera resoldrer dptes de qu' es facil no 'n tingués ni sisquera noticia. Açó passa en los anys 1003 y 1004 (7).—Se cita també 'l monastir que m' ocupa, en las actas del célebre concili de Besalú (8) y en altres documents encara que no ab gran insistencia.»

Esperant, Sr. Director, que en obsequi á la major llum de l' investigació històrica me dispensará tanta moléstia, se repeteix de V. afectuosament,

A. BALAGUER.

Avuy, 23 Mars.

(4) En lo *Indicium testamenti Bernardi Comitis Bisuldunensis*; an. 1020, ex *Archivo Barcinonensis* se llegeix: *Tassio Abbas Sancti Laurentii* y no res mes, no obstant Mabillon en dits *Annales* t. IV, p. 276, ampliant (tal volta equivocament, puig sens pretendrer corretgir á tant gran mestre, acceptem no obstant com á molt veridica la conjectura del Sr. Alsius), la cita que fa aquell de Marca, l' atribueix en sa obra á *Sancti Laurentii prope Tarraciam*.

(5) Diu aixís: *Et ad cenobium Sancti Laurentii, qui est situs supra castro Beuda, carta faciant de alode quam ille adquisivit de condam Bruneta soror Redmundi de omnem suam hereditatem in omnibus*.—Beuda es un poblet situat al peu de la montanya de Nostra Senyora del Mont (en la qual hi ha avuy dia la parroquia de Sant Llorens de Sous) y qu' en l' antigó hi devia existir un castell de son nom.

(6) A mes dels dos diplomas, *Judicatum* y *Notitia iudicati pro ecclesia Gerundensi* que porta Villanueva en los citats apendix, la *Notitia iudicati pro ecclesia Urgellensi* an. 1004 qu' es lo apendix CLI de Marca diu: *Abbo Abba cenobii Sancti Laurentii*, empero creyem qu' aquest últim abat encara que porta lo mateix nom *Abbo* que lo de Sous, no obstant ho era del Monastir de Sant Llorens, també de benedictins, en la diócesis d' Urgell de que'ns parla Diago en sa *Historia de los victoriosissimos antiguos condes de Barcelona, etc.*, idem. 1603, lib. 2, cap. 72.

(7) Son los anys 1002 y 1004, lo primer dels quals suposém involuntàriament equivocat per lo Sr. Alsius al copiarlo de Villanueva en son *Viage literario, etc.*

(8) Yepes.—En la *Crónica general de la orden de San Benito, etc.*, 1609, t. 6, p. 329, cent. 6.ª, any 1077, pero mes especialment Diago en dita *Historia* lib. 2, cap. 71 á que aquell se contrau parla d' aytal concili que fou de Gerona empero finit á Besalú, en lo qual après d' haverse escomunicat al arquebisbe de Narbona y privat de llurs abadies á tots los abats simoniachs de las terras d' aquell Comtat posantne d' altres en son lloch, manáls lo comte contribuir quiscun any ab alguna cosa pera l' edificació del temple de Sant Pere de Roma. Dits abats del comtat d' Urgell afirma Diago eran sis que nomena, y entre ells lo de Sant Llorens.

## L' ARQUITECTURA EN NOSTRE SEGLE.

Sense cap mena de por que 'ns digan que d' humils no'n tenim res, ben be podem dir que'l nostre segle, anomenat será de gegant en l' historia de las generacions; que verament aquest nom tot se 'l mereix, en sas grandesas y 'n sas disbauxas, en sos afanyos d' arrunar pera crear, en sos aplechs d' invents, desitjos y aspiracions, en sas movedissas transformacions y en sos maravellosos enginys; s' hi véu la força de vida, la força d' inteligencia y fins la força de pecats d' un esperit gegant.

Per tot arreu aquest segle deixarà un recort; l' industria ha arribat quasi quasi al cim de la potencia humana; lo somni d'ahir, es la realitat de l'endemà; com aquell que diu no 's tracta cap idea, de febrós concepció d' un foll per veurers un home menys preat ó compadescut, tot troba deixeples, que demá son mestres; tot troba intelligencias que s' aparellan per son conreu y per mes que tot tinga sos contraris, de la lluyta benefactora de l' idea 'n surt la llum de la civilizació, que com la del Sol, fa brollar un' ombra d' alli hont fixa son potent esguart.

A l'escalaf de la ciencia, se ha trobat força pera separar los continents, s' escorcollan y foradan los monts asaulonats y's possarán llencaes de montanyas pera tornar ferma la mar quals abismes se regiran portant lo pensament de l' humanitat per tot arreu del Mon; si açó no 's feyna de gegants, jo crech que 'n passa.

En aquestos temps donchs en que Científichs, é Industrials guiats per la lluminosa estela del progres, han arribat fins á tant que de gegant apellarse puga al segle ¿que n' es estat del Art?

No hi hi ha pas cap dupte que si volguessim profundissar aquest punt tasca tindriam per alguns articles y no essent aquesta nostra intenció tant sols lleugerament farem notar, que avuy en dia son conreadas totas las formas de representació del art; que totas viuen de una vida propia, sense per ço mancar entre ellas lo llas que ha fet que germanas anomenadas fossen; ab lo qual donem á entendre que no ha restat estroncat lo sentiment artístich, ni morta ha esdevinguda la potentia creadora força del geni. Mes en veritat havem de confessar, que las formas plásticas no estan pas á l' alsaria d' altres segles y que entre ellas l' arquitectura, resta la derrerencia en lluhiment, y tant es aixís que mentres's discuteix si será la Música ó la Literatura la forma de representació artística la propia del segle, se tracta també si l' Arquitectura es morta ó viva, ço es si te vida propia ó si tant sols s' alenta, en sa existencia present, de la vida del passat; y ab lo dit pot concloures que si be l' Art en alguna de sas formas de representació pot aparellarse als demes fruyts de l' inteligencia, l' hi manca en altres y particularment en l' arquitectònica lo brill y lluhiment d' altrats edats.

¿Mas pot trauresen d' aquesta conclusió com á conseqüencia que l' arquitectura sia morta? Segons lo nostre entendre de cap de las maneres y 'ns mostre qui açó pensi que desconeix la verdadera vida que porta en nostre segle; puig que tenint presenta la

munió de motius que s'han oposat y s'oposen a son llohiment, motius que si be algun arrela en la nostra època en en lo seu major número son fills d'aconteixements d'altres anteriors; y considerant després los quins van ja de vensuda y l'avens continuat y gradual que n'ella s'obre no pot menys d'assegurarse una vida y un desarrollo en mitx de sa malhauransa.

Lo que si pot dirse, atesas las condicions anteriors es que l'arquitectura passa per una transacció, transacció que s'opera entre lo llegat d'èpocas-passada, y l'tanteix d'un mes enllà boyros en l'espai de la fantasia. A cada pas y per tot arreu s'ens mostra la lluyta entre la divagació y l'esment; en cada artista y en cada obra se veu sagellada y reflectida. La manera com los artistes cercan, regiran y estudian las obras del passat, prenent com qui diu la A d'aquí y la B d'allà, pera formar un abecedari heterogeni, un tot sense consemblansa de parts, compost y arreglat segons llur enginy'ls dicte y barrejanthi entre mitx, quelecom d'original; la manera com segons lo gust particular, sense cap treva y quasi a l'esbarriada, l'un trevallà ab las proporcions del estil Ojival, decorant ab reminiscencias del Bizanti y l'altre cerca l'Reneixament, donant predomini al element grech y ab tot inspirantse pels detalls en las gayas concepcion dels alarbs; ensemps que un tercer cerca un istil que creu lo propi y n'ell s'enclou; ns ho fan resaltar a cada pas com havem dit, perque ns mostren la no conformitat de miras y de parers, los duptes, las diferentas doctinas y teorías, las afirmacions y negacions, los termes mixtes y valentme d'una frase vulgar, lo tira y afluxa, que constitueixen (convergent tot a una idea, a una aspiració,) lo verdader espill d'una època de transacció,

En aquest punt es ahont resideix la vida propia de la nostra arquitectura y formarà son caracter en l'historia de la mateixa y si be s'considera no podia esser cap mes altre atesas todas las condicions que pera formularlo s'aplegavan.

Ja havem dit mes endevant que una munió de motius s'oposava al perfet llohiment de l'arquitectura y no hi ha pas cap dupte, que l'quin es mes notable es lo Barroquisme, de qual llegat n'havem restat hereus. Afexugada per l'època y sense esment de si mateixa, l'Arquitectura en lo segle passat caminava a l'escarriada, impulsada per l'enganyosa fantasia d'homens, que ab tal d'esser nous capgiraven y malmetian sos elements; y aixis la desnaturalizació de sas parts campejà arreu que la bellesa s'en fugia, veyentse los membres sustentants y sostinguts pressos sense mirament al inreves de son estament respectiu; ab carinyo y embadalintshi emplearen abundantament las caritiades, que han estat tostemps lo signe de la degradació de l'Arquitectura y s'veigé esser per fi las fatxadas una composició d'elements estranys concebuts ab la flexibilitat mes desenrahonada y formant una plana no llegible y per lo tant may entesa, quan pera constituir la veritable bellesa arquitectónica, se requereix que sian la expressió exacta y clarament anunciada, de la construcció y distribució de l'obra.

Exposat aço preguntem ¿com podia viure d'una vida esplendorosa l'Arquitectura si fins la puresa de la sua escencia l'hi mancava? com podia enlayrarse gaya, si afexugada y herta havia fins perdut l'esment de si mateixa? Ab tal llegat no era possible remuntarse, perque quasi bé pot dirse que fins la mena de la bellesa artística era perduda; y aixis lo possible y fins lo logich, era despullarla del trajo que vestia; retornar cada cosa en lo seu centre, ab una paraula adreçar lo que torçat y retorçat s'havia. Y aço es feyna de temps y no d'un dia; es feyna d'una època y no d'un home y es tal, que jo crech que basta solzament aço pera caracterisar un segle y tant ho crech que no dupto serà un dels characters del nostre, puig n'acò va, per ço trevallà hi ha trevallat y tant hi ha fet, que si arquitectos del segle passat veyessen lo que ns llegaren, a bon segur no conexerian la sua arquitectura.

Empero no s'pas aquest tant sols un dels motius notables que s'han oposat al ennaltiment de l'arquitectura en la nostra època; n'hi ha un altre que apar lo revers de la medalla d'aquest y que si no te sa importancia ben fi l'hi arriba. A las derrerias del segle passat y fins a una bona part del present, no entenem si era pera arrebasar a l'arquitectura del abisme de la llicencia que s'pretengué atiarla en lo cercle de lo absolut; y dihem aço, perque fins avuy en dia ha arribat la recordansa dels lligams y trebas ab que s'empresonava lo geni del artista. Prenent peu dels estudis fets sobre l'istil Romà per l'arquitecto Vinyolas y comensant per seguir las suas lliçons, acabaren per tenir aquestas com a lley y damnar a los quins s'en apartassen. Lo coneixer los Ordres d'arquitectura, com los anomenavan, era lo seu tot; y ab aquesta servitut esdevingueren oblidats tots los demes istils; se perdé l'afany d'esser originals y quasi be pot dirse que escamparen la llavó que un dia havia de fer brollar l'idea de que la Arquitectura restava morta. Aquest modo d'encloure la fantasia del artista en un cercle de lleys y trebas; aquest modo de decantarlos de bon comensament a copiar y calcar las obras del passat, desde las proporcions d'una columna fins al motllurat d'una base, apart de molts d'altres de mals no podia menys que viciarlos y vicià sas obras; retallà de primer vol lo seu esplay; fer lo geni esclau del enginy y fer per fi que s'dignes que l'arquitectura d'avuy s'alenta de la vida del passat; dita que cau com un iuri sobre lo front de nostres artistes.

(Seguirá.)

I. REVENTOS.

## DOCUMENT SOBRE 'L RESCAT DE CERVANTES.

De la acreditada *Revista de Archivos, Bibliotecas y Muscos*, que's publica a Madrid, copiám lo curiós document que a seguiment posám:

LIBRE DE LES EMBARCATIONS QUES FAN PERA ARGER, PRECHINT LLICENCIA DE SA Magestad.

*Embarcacio de dona Leonor de Cortinas.*

Anno a nativitate Domini millessimo quingentesimo octuagessimo quarto, die vero intitulado decimo

tertio mensis Decenbris.—Lo magnífich Francisco de Laguiar mercader en nom de procurador de la noble dona Leonor de Cortinas constituhit personalment en presentia del Ilmo. y Exmo. Señor don Francisco de Moncada, Conte de Aytona y de Osona, etc., Lochtinent y Capita general per sa Mag.<sup>ta</sup> en la ciutat y regne de Valencia, e presenta á sa Exia. vna prouisio, licencia, permis e facultat al dita sa principal otorgada per la Mag.<sup>ta</sup> del rey don Phelip nre. señor, en paper escrita e de la sua real ma fermada, dat en San Lorenzo el Real á onze dies del mes de Agost propassat, la qual prouisio es del thenor seguent.—«El Rey.—Egregio Conde de Aytona, pariente, mi lugarteniente y capitan general del Reyno de Valencia: sabed que por vna mi cedula fecha en el Pardo á seys de Diziembre del anyo pasado mil y quinientos y setenta y ocho anyos, dirigida al Duque de Nájera mi lugarteniente y capitan general que fue del dicho Rey, mandé que, al tiempo que le pareciesse que no se seguiria inconueniente de ir á Argel, diese licencia a la persona ó personas que tuuiesse poder de dona Leonor de Cortinas para que pudiesen sacar y leuar por esse Reyno a la dicha Argel dos mil ducados de mercaderias licitas y no prohibidas por las leyes de los mis Reynos de Castilla ni de esse, para el rescate de Miguel de Servantes su hijo, que fue captivo de los turcos en la galera Sol, viniendo de Italia, dando seguridad que con el valor delas dichas mercaderias rescataria al dicho su hijo y se lo presentaria dentro de seys meses despues que partiese el nauio en que fuesen las dichas mercaderias del puerto donde saliesse. y con otras limitaciones. Y por otra mi Cédula, fecha en el Pardo á cinco de Março de quinientos setenta y nueue, mandé que, dando las dichas fianças ante vnódelos alcaldes de mi casa y corte segund la hauia de dar en essa ciudad conforme alo contenido en la dicha Cédula, le diese la dicha licencia dentro de los seys meses. Y despues por otra mi Cédula le porrogué el término delos dichos seys meses por otros seys meses. Y Por otra Cédula mia, fecha veynte y siete de Mayo de quinientos y ochenta y dos, le porrogué dicho termino de los dichos seys meses por otros seys meses mas, segun en las dichas Cédulas a que me refiero se contiene. Y agora por parte dela dicha donya Leonor de Cortinas me ha sido fecha relacion que por algunos respectos y causas no a podido vsar delas dichas Cédulas ni se le á dado la dicha licencia, suplicandome que, acatando a las dichas porque le concedi, fuesse seruido de mandarsela porrogar; y hauiendo consideracion a ello, he hauido por bien de porrogalle por por nueuo termino por otros seys meses mas, para que con lo procedido dela dicha licencia pague lo que deviere delo que costó el rescate del dicho Miguel de Seruantes; y hos encargo y mando deys licencia a la persona ó personas que tuuieren poder dela dicha dona Leonor de Cortinas, para leuar por esse Reyno a la dicha Argel los dichos dos mil ducados de mercaderias hasta dentro de otros seys meses que por la presente le porrogo por nueuo termino para ello, contados desde el dia de la fecha desta mi Cédula en adelante, segun e alos tipos y por la misma orden y

manera que se aua de hacer por virtud de la dicha Cédula de licencia y prorrogaciones della, sin pedirle la fianza y seguridad, que por razon de las dichas Cédulas de licencia y prorrogaciones que de suso se hace mencion hauia de dar en virtud dellas ante vno de los alcaldes de la dicha mi casa y corte, de rescatar al dicho su hijo con la cantidad que sa allase por la licencia de los dichos dos mil ducados de mercaderias y como si a uos fuera dirigida la dicha Cédula. Fecha en San Lorenzo el Real a onze de Agosto de mil y quinientos y ochenta y quatro anyos.—Yo el Rey.—Juan Delgado.

La qual acceptada per sa Exia, maná que los Reals mandatos fossen complits si e segons en la dita licencia real se conté. E per deguda execucio dels dits reals manaments sa Exia, maná que fossen fetes les diligencies en semblants embarcacions fer acostumades.

Preterea uero dicto et eodem die jntitulato decimo tercio mensis Dezembris anno quo supra a nat. dni. millessimo quingentessimo octuagessimo quarto, R.<sup>ta</sup> (retulit) Joan Cibod, alguazil de la Ballia general, ell huy hauer conuocat pera dema de dos a tres hores apres mig jorn a Dimete Leon, patro del vexell nomenat S.<sup>ta</sup> Maria y S.<sup>ta</sup> Nicolau. Ha manat que pera dita hora sia en casa lo molt magnífich micer Hieroní Pascual, regent la Cancelleria del Real Consell, juntament ab los mariners del mateix vexell.

Deinde autem die jntitulato decimo quarto mensis Dezembris anno quo supra a nat. dni. M. D. octuagessimo quarto, lo molt magnífich micer Hieronim Pasqual, doctor en cascun dret e regent la Cancelleria en lo Real Consell de la present ciutat y Regne de Valencia, tenint comisio del Ilmo. y Excelentísimo señor Don Fran.<sup>co</sup> de Moncada conte de Aytona y de Osona etc.<sup>a</sup> lochtinent y capita general en la present ciutat y regne de Val.<sup>a</sup> pera visitar y entreuenir en les coses tocants y sguardants ala embarcacio faedora per lo dit (*espay en blanch*) de les robes é mercaderies que aquell vol y enten portar a la dita ciutat de Argell, com apar ab comissio feta y despachada por lo magnífich Guillem Nicolau de Honna, scriua de manament de sa Matg.<sup>ta</sup> (*esp. en blanch*) a del present mes e any, registrada in *Diuersorum* (*esp. en blanc*) foleo (*altre idemh*), essent constituhit lo dit Dimete Leon patro del dit vexell y atres mariners de aquella en dita casa, posant los dits reals manaments en execucio, maná rebre dels dits patro y mariners la relacio, respostes y testimonys infra següents.

Dicto die xliij mensis Dezembris anno a nat. dni. M. D. lxxx quarto.

Lo dit Dimete Leon patro del vexell nomenat Santa Maria y Sant Nicolau, lo qual jurá á nostre senyor Deu Jesuschrist etc.<sup>a</sup> en ma e poder del molt magnífich visitador y comisari desus dit dir veritat, etc.

Fonch interrogat que diga de ahon es natural y si lo dit vexell del qual es patro a fet algun viatge, y quantes vegades es anat, y de quant carrech es y quans homens a menester pera la neuegacio de aquell y si los mariners que porta son homens coneguts y com an nom y si son homens dels quals se tinga con-

fiança que no decubriran secret algu als moros enemichs de sa Mag.<sup>t</sup> y si sab que aquells tinguen parents alguns en dita ciutat de Alger e o que deguen cosa alguna ceuil o criminal ala regia Cort.

E dix que el dit relant y testimoni es natural de (*esp. en blanch*) y que lo dit vexell no á fet viatge algu ala dita ciutat de Alger y que es de carrech de mil quintars poch mes ó menys, y que son menester pera la neuagació y seruici de aquell six homens, los quals coneix molt be ell dit relant y testimoni, is nomenen Andreu Cucarulla, Miguel Almenera, Joan Vicent Genoues, Joan Gombau, Marti Salanouva, tots los quals son homens que no creu el relant y testimoni facen cosa malfeta en deseruey de nostre senyor Deu e de sa Mag.<sup>t</sup>, perquels té ell dit relant y testimoni per homens de confiança que no descobriran secret algu als moros enemichs de la Sancta fe catholica e de sa Mag.<sup>t</sup> e no sab que aquells tignen parents alguns en la dita ciutat de Alger, ni menys que deguen cosa alguna á la regia Cort ciuil ni criminal;—e aço es lo que passa en veritat, si Nostre Senyor li ajut e los sancts quatre euangelis de aquell. *Injunctum fuit sibi tenere secretum. Dictis die et anno.*

Lo honorable Andreu Cucarella mariner del vexell nomenat S.<sup>ta</sup> Maria y S.<sup>t</sup> Nicolau, de nacio genoues, mariner, testimoni qui jurá ut supra a nostre Senyor Deu etc. dir veritat etc.

Fonch interrogat, etc. e dix que ell dit testimoni es natural dela ciutat de Genoua e que lo dit vaxell patroneiat per lo dit Dimete Leon no a fet viatge algu ala dita ciutat de Alger, y que es de carrech de mil quintars poch mes ó menys y que son mester pera la nauegació y seruici de aquell sis homens, als quals coneix molt be ell testimoni, ys nomenen Dimete Leon, patro, Miquel Almanera, Joan Vicent Genoues, Joan Gombau y Marti Salanouva, tots los quals son homens que no creu eil testimoni facen cosa malfeta en deseruey de nostre Senyor Deu e de sa Mag.<sup>t</sup>, per ço quels té ell dit testimoni per homens de confiança que no descobriran secret algu als moros enemichs dela sancta fe catholica e de sa Mag.<sup>t</sup>, e no sab que aquells tinguen parents alguns en dita ciutat de Alger ni menys que deguen cosa alguna ala regia cort ciuil ne criminal,—e aço es lo que passa en veritat, asi nostre Senyor Deu li ajut e los sancts quatre euangelis de aquell. *Injunctum*, etc.

—En esta forma y ab iguals térmes deposan los altres quatre mariners de la tripulació, y après segueix axis lo document:

—Die xxiiij mensis Decembris anno a nat. dni. M. D. Lxxxiiij.

Lo dit molt magnífich Micer Hieroni Pascual, doctor en cascun dret e comisari que deu portar a deguda execucio los dits reals manaments en e sobre les diligencies e coses feadores concernents al bon examen dela valor deles robes que se entenen portar baix la dita licencia en lo present viatge ala dita ciutat de Alger, constituït personalment en la casa vulgarment dita de la duana de sa Mag.<sup>t</sup> construïda en lo loch del Guerau dela mar dela present ciutat de Valencia, ensemmps ab mi Frances Nunyes, notari scribe dela Cort dela Ballia general, conuocats los honorables (*espay en blanch*) Aparici, Domingo Climent y Janet Se-

go, corredors de orella, experts nomenats per lo dit molt magnífich Micer Hieroni Pascual pera apreare e stimar les robes e coses concernents la present embarcacio, aquells dits experts juraren primerament e ans de totes coses a nostre Senyor Deu per los sancts euangelis de aquell, de les mans dretes de aquells tocats, en ma e poder del dit molt magnífich Micer Hieroni Pasqual, sots virtut del qual jurament prometeren fer bona y uerdadera relacio dela valor deles robes mercaderies e coses que entenen embarcar en lo present viatge en poder de mi notari, indiuiduant lo preu e valor de aquelles. Et incontinenti los dits (*esp. en blanch*) Aparici, Janet Sego e Domingo Climent, experts desus dits, prestat lo dit jurament, respongueren les dites robes e mercaderies, y hagut coluqui y parlament entre aquells sobre la visura de aquelles, feren la relacio infra seguent.

P.<sup>o</sup> Dixren hauer vist e regonegut dotze trentens de cofolla de Valencia, los quals sumen vales a raho de trenta l. (lliures), valen.

ccclx. l.

Item dixerren hauer vist y regonegut cinch vint y dosens verts de Valencia, los quals suman valer cascu a trenta liures, valen.

cl. l.

Item dixerren hauer vist y regonegut quatre vintyquatrens blaus scurs de Valencia, los quals sumen valer cascu a trenta cinc liures valen.

cxxxx. l.

Item dixerren hauer vist y regonegut sis trentens forasters de cofolla, los quals sumen valer a vint y cinch liures, valen.

cl. l.

Item dixerren hauer vist y regonegut tres vintydosens de cofolla forasters, los quals sumen valer a raho de trenta liures cascu, valen.

lxxx. l.

Item dixerren hauer vist y regonegut quatre vint y dosens de cofolla, forasters, a raho de vint y cinch liures, valen.

c. l.

Item dixerren hauer vist y regonegut vn trente y mich de poll de grana de Valencia, los quals a roho de quaranta liures, val.

lx. l.

Item un trenta de cofolla foraster, a raho de trenta cinc liures.

xxxv. l.

Item dixerren hauer vist y regonegut tres quatorzens negres forasters, a raho de vint liures cascu, valen.

lx. l.

Item dixerren hauer vist y regonegut sis vintydosens de cofolla de Valencia, á raho de trenta liures, valen.

clxxx. l.

Item dixerren hauer vist y regonegut cinch trentens de cofolla de Valencia, a raho de trenta liures, valen.

cl. l.

Item dixerren hauer vist y regonegut vn trente de Contray blau de Val.<sup>a</sup>, per.

xxxxv. l.

Item direxen hauer vist y regonegut vn trente de poll de Valencia, val.

xxxxv. l.

Item dixerren hauer vist y regonegut onze trentens de cofolla forasters, á raho de vint y cinch liures, valen.

ccclxxv. l.

Item dixerén hauer vist y regonegut set vintydosens de cofolla de Valencia, los quals sumen valer a raho de trenta liures cascu, valen.

CCX. 1.

Item dixerén hauer vist y regonegut tres trentens de cofolla forasters, a raho de vint y cinch liures cascu, valen.

LXXV. 1.

Que totes les dites partides acumulades prenen suma de dos milia cent vint y cinch liures reals de Valencia, juxta nre. Senyor Deu e lurs consencies.

E feta per los dits experts la dita relacio, lo dit molt magnífich micer Hieroni Pasqual, doctor en cascun dret, comisari que desus, personalment maná a Vicent Pierres menor, nomenat per Vicent Pierres sobreguarda del peatge, Bernat Salanoua guarda del general, Joan Cansauell per Joan Cibor alguazil de la Ballia general e Silvestre Sancho, valle (*sic per ballie*) del dit loch del Guerau entrasen a regoneixer lo dit vexell patroneiat per lo dit Dimete Leon si en aquell y hauria robes mercaderies e coses vedades, e tornassen y fessen relacio del que trouarien; e los los dits Vicents Pierres, Bernat Salanoua, Joan Cansauell per Joan Cibor, inseguint lo dit m.<sup>to</sup> (mandato), prengueren vna barca y ab aquella entraren a regoneixer dit vexell y tornats de regoneixer dit vexell, dixerén e relacio feren en ma e poder de sa S.<sup>a</sup>, mijançant jurament per aquells prestat a nre Senyor Deu etc.<sup>a</sup>, ells hauer entrat en dit vexell y hauer mirat y regonegut molt be aquell, y no hauer trouat dins aquell robes, mercaderies ne coses, fora daquelles que son peral seruíci del mateix vexell, si nre. Senyor Deu los aint e los sancts quatre euangelis de aquell.

Et illico fetes les dites diligencies, lo dit magnífich comisari maná portar y tirar les dites robes mercaderies e coses dela dita Duana al pont dit dela mar y restant en dit pont en presencia de se S.<sup>a</sup> les feu posar totes dins una barca, la qual era del mateix vexell, e dins aquella los dix patro, mariners e passager, maná a tots aquells personalment que camí caminant, sens tocar ne lançar ancores en port ne plaça alguns, veien ala dita ciutat de Alger e que no embarquen en dit vexell altres robes, mercaderies algunes, mes deles embarcades en la mateixa barca.»

## NOVAS.

Si no va complaure del tot á la escassa concurrencia qu'assistí á sa primera representació, la zarzuela catalana *L'hostal de la peyra*, no'n tingué certament la culpa la música, catalana de bona mena casi tota, que escrigué pera ella lo senyor Altimira.

Lo llibret del senyor Molés no es pas dels mes recomenables, ni dels mes apropòsit pera inaugurar-se en lo teatre un nou compositor, y no obstant lo senyor Altimira sapigué exirsen ayros, fent oblidar ab la música la inverossimilitut del argument y la falsedat d'alguns personatjes.

Comensa lo primer acte ab una característica introducció á coro, seguit d'un recitat, de sabor català primer y ben tractada tot' ella. Segueix aprés una *arieta* de baix, corejada, bastant característica.

No va complaurens tant la pessa de conjunt que comensa ab una *romanza* de tiple y duo, putx nos feu recordar las *tonadillas* de café. Debem, emperó fer escepció del cantàbil de tenor que es digne germá de las pessas anteriors.

Lo final d'aquest acte ha vingut á provarnos pràcticament l'immens partit que poden traure los compositors catalans de las *cançons de la terra*, y lo molt que's prestan nostras melodias pél género dramàtic. La cansó de la *Peyra*, tractada com ho ha fet lo senyor Altimira, es prou pera acreditar á un compositor dramàtic.

Una introducció, una bona pregaria, una característica cansó á duo, un cantàbil de soprano, un coro de caràcter italià, y un bonich final son las pessas musicals del segon acte.

L'eczecció regular per part de l'orquestra y amenerada per part d'alguns actors.

S'ha acabat d'imprimir en esta capital, y hem rebut, lo drama en quatre actes y en vers, *Caritat*, de nostre amich en Joaquim Riera y Bertran, que s'estrená l'any passat en nostre Teatre Català.

En la nit del pròxim passet dijous, s'estrená en lo Teatre Català la comedieta d'en Joaquim Riera y Bertran, titulada: *Las Vehinas*. Lo escàs públich qu'assistí á son estreno, aplaudí diferents escenas y ab mes forsa al final á pesar de la llanguidesa de las escenas primeras, y de lo no molt acostumat qu'está nostre públich al llenguatge de la nova comedia. Passadas las escenas primeras, prenen los personatges mes animació que va crexent poch á poch fins al acabar. Los tipos estan ben presentats, en particular lo de *D. Robert* que's sosté sempre igual, y 'ls de las duas vehinas que no feren tot l'efecte, segurament per falta de seguritat en la senyora Mirambell. Es de molt bon efecte cómic la entrada de *D. Dalmau* quant las duas senyorass'han ficat á dins pera mes ben arregladas presentarse y creyem que si l'autor hagués allargat quelcom mes las mutuas y continuadas preguntas n'hauria exit mes afavorida la comedia. Lo que no podem aprobar al autor es la manera de acabarla, dextant sols ab una llengera llistoneta á las rivals vehinas, que no es á nostra manera de véure un cástich sufficient.

La eczecció, regular per part de la senyora Mirambell y 'ls senyors Fontova y Perelló, y mes acabada per part de la senyora Soler (D.<sup>a</sup> Rosalía) y 'l senyor Soler.

Ab lo present número rebrán nostres suscriptors *La cansó d'En Francesch de Vilanova de Cubelles* feta per en Llorens de Cabanyes, de la que, á est objecte, ha tingut son autor la galanteria de remetre-nos lo sufficient nombre d'eczemplars.

Doném las mes corals mercès á nostre amich, y ab nosaltres á bon segur tots nostres suscriptors; com y també ensemps nos complaurem en repassar la *Cansó*, ben escrita per en Cabanyes.

## RECLAMS.

CARITAT, drama en quatre actes y en vers, original de Joaquim Riera y Bertran, estrenat ab molt éczit en lo Teatre Català. Se ven á 2 pessetas en las principals Llibrerías d'esta ciutat, y en la Estampa d'est periòdic.

INVENTARI DELS LIBRES DE LA SENYORA DONNA MARIA REINA DE LES SICILIES E DE ARAGO. Se ven á Madrid á 4 rals á l'Estampa de M. Rivadeneyra, carrer del Duque de Osuna, núm. 3.

Lo secretari de la Redacció, JOSEPH THOMÁS.

Estampa CATALANA, Petritxol, núm. 6.